

УДК [94(477.83/.86:929)Куровець]“189/192”

Богдан ЯКИМОВИЧ

ПОСТАТЬ ІВАНА КУРОВЦЯ В ПОЛІТИКО- ДЕРЖАВНИЦЬКОМУ ПРОСТОРІ ГАЛИЧИНИ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПЕРША ТРЕТИНА ХХ ст.)

На підставі архівних джерел та опублікованих матеріалів зроблено спробу створити узагальнений громадсько-політичний та науково-фаховий портрет видатного галицького лікаря та державного діяча Західно-Української Народної Республіки Івана Куровця, оцінено його внесок у розвиток суспільно-політичного руху західних українців кінця ХІХ – першої третини ХХ ст., показано його контакти з провідними діячами української Галичини – Іваном Франком, Костем Левицьким, Василем Стефаником, митрополитом Андреем Шептицьким та багатьма іншими культурними та суспільними діячами того часу.

Ключові слова: Іван Куровець, Іван Франко, студентське товариство “Січ” у Відні, Західно-Українська Народна Республіка, газета “Діло”, “Українське Лікарське Товариство”, Товариство “Народна Лічниця” у Львові.

Потреба знову звернутися до постаті Івана Куровця (1863–1931), видатного галицького лікаря, державного діяча (Державного секретаря (міністра) здоров’я) Західно-Української Народної Республіки, жертвної і надзвичайно фахової особистості виникла спонтанно. Нещодавно, перечитуючи унікальну працю Івана Франка “Д-р Остап Терлецький: спомини і матеріали”¹, я знову наштовхнувся на згадку про цю неординарну й маловідому особистість – спитайте пересічного галицького інтелігента – хто це такий, то в кращому випадку про нього чув щось бодай кожен десятий. І веду мову не про людей від плуга чи верстата, а про осіб з високою освітою. Правда, примітка до цієї статті в п’ятдесятитомнику таки достатньо об’єктивна², десь вчуваю перо славної пам’яті великого джерелознавця України та нашого (з І. Куровцем) земляка проф. Федора Погребенника. Ну, а написати, що І. Куровець був міністром такої страшної для більшовиків “буржуазно-націоналістичної і антинародної ЗУНР” автор примітки в ті часи наважитися не міг, та й краще було не “топити” порядну людину, яка все життя працювала на благо свого, а не “братнього” народу.

Я взяв до рук у цілому не найгіршу книжку “Уряди України у ХХ ст.”, де урядові ЗУНР присвячено всього 31 сторінку із 607³. Там прочитав, що ім’я І. Куровця

¹ Франко І. Збір. творів: у 50 т. / І. Франко. – Київ: Наук. думка, 1982. – С. 304–370.

² Там само. – С. 500.

³ Уряди України у ХХ ст.: науково-документальне видання. – Київ: Наук. думка, 2001. – С. 215–246.

згадано всього один раз⁴. У цій книжці багато написано про всяких там коротченків зі щербичькими, навіть уміщено велику статтю про відомого п'яничку і брата Володимира Леніна – Дмитрія Ульянова (до речі, як і І. Куровець, “товарищ Діма” був також лікарем, але для українського народу не зробив анічогісінько!), а Куровець згаданий лише як той, хто очолив у буремному 1918 р. ресорт здоров'я молодій держави, на яку, шойно народжену, напав підтримуваний усією Європою могутній ворог. Отже, у виборі теми я таки не помилився.

Кілька років тому я керував магістерською роботою Марії Тишківської, тему якої – “Громадсько-політична та професійна діяльність Івана Куровця й сам придумав вже далекого 2010 р. Як і кожен неофіт в науці, магістрант у вступі написала: *дослідження полягає в тому, що ми з'ясуємо багато невідомих деталей з біографії І. Куровця – активного громадського та політичного діяча, визначимо роль і місце цієї видатної особистості в розвитку національного руху західних українців.*

Хоча, коли йдеться саме про нього, то моя учениця недалеко від істини. Річ у тім, що дослідженням життя і діяльності І. Куровця займалися лише його колеги по фаху – професійні лікарі. При всій повазі до їхньої праці дати добрий життєписний портрет діяча такого масштабу є завданням професійного історика. Тому наша тема залишається актуальною працею, попри студії колег-лікарів та перші кроки в науці шанованої мною М. Тишківської.

Існують різні версії щодо дати народження І. Куровця. У праці під назвою “Українська журналістика в іменах”⁵ вказано 1 січня 1863 р., а в монографії про Українське лікарське товариство у Львові⁶ – 17 січня 1863 р. У третій версії, яку ми зустріли в метричній книзі с. Батятичі в ЦДІАУ у Львові⁷, вказане 22 січня. Точна дата народження І. Куровця невідома, але в усіх джерелах подано 1863 р. Тобто Іван-Теодозій Куровець народився або 1⁸, або 17⁹, або ж 22 січня¹⁰ 1863 р. Щодо імені Теодозій, то таку інформацію ми отримали зі статті д-ра Б. Надраги та д-ра В. Семеніва, яка була видана до 150-ліття д-ра І. Куровця¹¹.

Іван-Теодозій Куровець народився в с. Батятичі, тепер Кам'янсько-Бузького району на Львівщині у родині священика. Дослідивши архівні джерела, а саме метричні книги с. Батятичі, ми визначили, що в Куровця могло бути багато родичів, але точної спорідненості встановити не вдалось.

Також отримавши дані з метричних книг с. Батятичі, ми можемо припустити, що батьків І. Куровця звали Дем'ян та Анастасія Куровці¹².

Початкову освіту отримав у рідному селі. Середню освіту здобув у Львівській академічній гімназії. Під час навчання в гімназії І. Куровець познайомився

⁴ Там само. – С. 217.

⁵ Іван Куровець // Особистий архів П. Арсенича.

⁶ Гоцко-Ней Л.-І. Українське лікарське товариство у Львові 1910–1939–1990–2010 рр. / Л.-І. Гоцко-Ней. – Львів: Видавнича фірма “Афіша”, 2010. – С. 42.

⁷ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАЛ України). – Ф. 201. – Оп. 4а. – Спр. 135. – Арк. 139.

⁸ Іван Куровець // Особистий архів П. Арсенича.

⁹ Гоцко-Ней Л.-І. Українське лікарське товариство... – С. 42.

¹⁰ ЦДІАЛ України. – Ф. 201. – Оп. 4а. – Спр. 135. – Арк. 139.

¹¹ Надрага Б. Невтомний трудівник задля народної справи: до 150-ліття д-ра Івана Куровця (1863–1931) / Б. Надрага, В. Семенів // Народне здоров'я (Львів). – 2013. – 25 січня.

¹² ЦДІАЛ України. – Ф. 201. – Оп. 4а. – Од. зб. 6211. – Арк. 51.

з І. Франком. Тому великий вплив на формування особистості І. Куровця мав І. Франко та його книгозбірня. Про це свідчать мемуарні нотатки не лише І. Куровця, а й Євгена Олесницького. Зі спогадів І. Куровця: “Я пізнав Франка як ученик 7-го гімназійного класу. До нього запровадив мене Андрій Кос вже як молодий студент університету. Франко мешкав тоді з Павликом при вулиці Кляйнівській [тепер вулиця Каменярів – *Б. Я.*] на третім поверсі (бічна вулиця від Єзуїтського огорожу вгору). Відтепер заходив я від часу до Франка й користувалися його гарною бібліотекою та поширював ці книжки й брошури з неї між гімназійною молодіжжю. Франко давав найперше до читання ученикам всі можливі українські видавництва з історії, етнографії, літератури. Після прочитання книжок переводив Франко дискусії на тему прочитаного, а помітивши, що ученик належно використав лектуру, давав інші книжки, як з природничих наук, видання польською мовою Дарвіна, фізіологію Фогта, Молешотта, популярну біологію й інші, а попри се новітню літературу російську, польську, французьку, німецьку, історію всесвітньої літератури Шера, історію слов’янських літератур Пипіна і Спасовича”¹³. Студент І. Куровець пам’ятає, як І. Франко та М. Павлик давали читати йому “цікаві брошури – починалися і закінчувалися вони різними пристойними галицькими публікаціями, а між ними були заборонені женевські видання”¹⁴.

Через брак літератури у шкільній бібліотеці найздібніші учні гімназії прагнули до прочитання новітньої, недоступної їм літератури. І цю літературу вони могли отримати від учнів 8-го гімназійного класу, а ті отримували збірки літератури від І. Франка та М. Павлика. На той час у Франка була досить велика бібліотека, але через постійні перевірки поліцією він був змушений підшивати “всяку літературу агітаційну заграничну” в одну книжку по кілька брошур з обкладинками різних галицьких видань¹⁵, тобто робити своєрідні контрафактні конволюти. Тому при ревізії поліція не знаходила ніякої революційної літератури.

Як ми вже писали, І. Куровець познайомився з І. Франком особисто, коли був учнем 7-го класу гімназії, але навчаючись ще в 6-му класі, він відвідував судовий процес над І. Франком, М. Павликом, О. Терлецьким, І. Мандичевським та інших за заснування таємного товариства, якого насправді не було¹⁶. І в спогадах тих подій І. Куровець описує своє захоплення І. Франком. Пише про те, що І. Франко всім імпував “свою характерністю, сміливим виступом у суді й промовою, яку виголосив з запалом, дзвінким металічним голосом”¹⁷. Але, на думку Я. Грицака, очність цих свідчень знецінюється наступною фразою: “Інші обвинувачені не робили на нас більшого вражіння”¹⁸ – найбільше враження, за іншими даними,

¹³ Спогади про Івана Франка / [упоряд., вступ. сл., прим. М. І. Гнатюка]. – 2-ге вид., доп., перероб. – Львів: Каменярь, 2011. – С. 92.

¹⁴ Там само. – С. 95.

¹⁵ *Куровець І.* Іван Франко в моїх згадках (Спомини про Івана Франка) / І. Куровець. – Львів: Накл. “Нового Часу”, 1927. – 17 с.

¹⁶ Там само. – С. 18.

¹⁷ Там само.

¹⁸ Там само.

все-таки справив Остап Терлецький¹⁹. Цілком можливо, що Куровець переніс своє пізніше захоплення Франком на раніший період.

У спогадах про Івана Франка І. Куровець описує мандрівки 80-х років XIX ст., де він і познайомився зі своєю майбутньою дружиною, цитую : "... В часі мандрівок пізнав я ... пізніші світила нашого жіноцтва, які в емансипаційному жіночому русі відограли передову або визначну ролю, пізнав я тоді пані Наталію Кобринську (вульго: жіночий рабін), п. Михайлину Рошкевич (вульго: Довбуш), панни Окуневські, Бурачинські й інші – в часі мандрівок пізнав я також панну Бурачинську, свою пізнішу дружину, яка ціле життя була моїм найліпшим товаришем у щоденному житті та співробітником у суспільній народній роботі, овіяна духом Франка багато потрудилася до освідомлення та просвіти селянства й міщанства в Калушині, а до цієї праці саме заправилася ідеями Франка й лектурою, при помочі якої набула велике знання й освіту"²⁰.

По закінченню Медичної Академії два роки стажувався у Відні, після чого розпочав практику в місті Калуші, на Станиславівщині (зараз Івано-Франківська область), де від 1889 р. працював лікарем і здобув авторитет як першокласний фахівець, тут він провів понад чверть століття.

Протягом свого перебування в Калуші І. Куровець продовжував листуватися з І. Франком на різноманітні теми. Також І. Куровець тісно спілкувався з Андрієм Франком, старшим сином Івана Франка, який на вакаціях жив у Підгірках у свого дядька Онуфрія (тепер – мікрорайон Калуша). В листі, датованому 2 травня 1907 р., просить І. Франка написати до брата, щоб допомогти вирішити деякі непорозуміння: "...напишіть до него слівце і поучіть его о горожанських обов'язках в так важній хвилі. Тим більше, що він є незалежний і ласки москвофіла зовсім не потребує"²¹. В листі йдеться про те, що місцевий отець Іван Козак (згаданий у цитаті москвофіл) отримав підтримку від Франкового брата Онуфрія, а Куровець цей вибір не схвалює і просить Франка вплинути на брата.

Дружина І. Куровця – Цецилія з Бурачинських (1860–1924), сестра Тита Бурачинського (1828–1897) – відомого українського лікаря та громадсько-політичного діяча. Впродовж кількох років подружжя Іван та Цецилія Куровці втратило своїх обидвох синів: Андрій, студент права, помер від туберкульозу під час студій 1 грудня 1912 р. в Абації (Італія), Петро – військовий санітар, – загинув 20 жовтня 1915 р. в бою на березі ріки Сочі (Італія), обидва поховані в Італії. А. Богачевський, який був однокласником старшого сина І. Куровця, у своїх спогадах писав: "Д-р Куровець мав двох синів. Мій товариш поїхав на студії до Грацу і там тяжко захворів. Кажали, що затроївся якимсь несвіжим м'ясом. Молодший син також загинув на італійському фронті. Це зломало такого дуба, яким був д-р Куровець. Коли вже по війні я бачився з ним..., то вже була тінь старого Курівця – сльози танули йому в очах, цілковито заломався...перенісся до Львова та там доживав віку"²².

¹⁹ Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні: Франко та його спільнота (1856–1886) / Я. Грицак. – Київ: Критика, 2006. – С. 186.

²⁰ Куровець І. Іван Франко в моїх згадках... – С. 17.

²¹ Там само. – С. 37.

²² Богачевський Д. На возі і під возом: спомини галицького адвоката / Д. Богачевський. – Торонто: Добра книжка, 1976. – С. 47.

У період Першої світової війни І. Куровець перебував у Калуші під московською окупацією. Відступаючи, російські солдати влаштували грабунок і погром у його помешканні²³. Згодом про ці події писав у своїх спогадах Дмитро Дорошенко: “А найстрашніше з усього погром, нотований в літописах останньої війни. Здеморалізовані солдати, упившись найдених в Калуші горілок і всіляких трунків, кинулись грабувати і розбивати крамниці, приватні й громадські будинки, мордувати людей, гвалтувати жінок... Від погрому потерпіли майже виключно українці й жиди. Жакливі подробиці калуського погрому оповів мені д-р Іван Куровець, що втік з Калуша до Чернівців”²⁴.

У Калуші д-р Куровець мешкав в центральній частині сучасного міста, на вул. Салінарній, зараз – Черновола. Цей період І. Куровець описав у своїх спогадах про І. Франка, що мешкаючи в Калуші, він бачився з Франком, коли приїжджав до Львова. Згадує про те, що на прохання Франка мав зібрати матеріял про стару церковну літературу і за його порадою звернувся до “господаря Пукіша” із села Мостище, Калузького повіту. Треба відзначити, що спогад І. Куровця “Іван Франко в моїх згадках”²⁵ – це серйозний штрих до біографії Каменяра. Автор згадує І. Франка від того часу, коли недавній випускник Дрогобицької гімназії І. Франко розпочав навчання у Львівському університеті, зосередив навколо себе найактивнішу галицьку молодь і став на першу сходинку драбини, якою наприкінці життя дібрався до найвищих вершин духа не лише рідного народу, але став людиною світу, хоч, на жаль, світ через відомі обставини про це мало що знає.

Особливу увагу І. Куровець після знайомства з І. Франком звертає на те, як І. Франко розумів значення книжки, як він мав у своїй власній бібліотеці унікальні видання, як випозичав ці книжки своїм товаришам, як з молодих років зайнявся видавничою діяльністю, яку, врешті, провадив усе своє життя. Наведу ще одну вельми цікаву цитату зі спогадів І. Куровця:

“З Франком бачився я вже як лікар принагідно кілька разів у Львові. Він просив мене, щоб я був йому помічний у збиранні матеріялів старої церковної літератури, яку по селах можна зібрати, а саме він подав мені, що в селі Мостищах, пов. Калуш, є господар Пукіш, який мав мати різні старі церковні летючки з старого церковного письменства. В цій справі був я особисто у Пукіша, й цей господар переслав Франкові те, що мав у себе. Але яку вартість представили ті старі рукописи, не знаю, бо з Франком далі не бачився”²⁶.

Треба також підкреслити, що коли Франко помер, то д-р І. Куровець надіслав на кошти похорону, на пам’ятник і стипендію ім. Івана Франка значну на той час суму – 1800 корон, про що було повідомлення в газеті “Діло”²⁷.

У книзі спогадів М. Рудницького²⁸, читаючи історію під назвою – “Цілющі ліки” про Василя Стефаніка, знаходимо й ім’я його особистого лікаря – д-ра Куровця.

²³ Західно-Українська Народна Республіка, 1918–1923: уряди: постаті / [гол. ред. ради Я. Ісаєвич; упоряд. та ін.]. – С. 139.

²⁴ *Дорошенко Д.* Мої спомини про недавнє-минуле (1914–1920) / Д. Дорошенко. – Мюнхен: Українське вид-во, 1969. – С. 133.

²⁵ *Куровець І.* Іван Франко в моїх згадках / І. Куровець // Куровець І. Спогади про Івана Франка / [упоряд., вст. стаття і прим. М. Гнатюка]. – Львів: Каменяр, 1997. – С. 69–74.

²⁶ Там само. – С. 72.

²⁷ Там само.

²⁸ *Рудницький М.* Непередбачені зустрічі / М. Рудницький. – Львів: Каменяр, 1969. – С. 36.

“Письменник збирався до відомого львівського лікаря Івана Куровця, який ростом і голосом нагадував ведмеда, – писав про Куровця М. Рудницький, – обмацуючи пацієнта, він гримав іноді на нього, як батько на неслухняного сина: “До лікаря треба приходити, як до поїзда, в самий час, а не як до податкового уряду – мов за напасть, коли вже нема ради...”²⁹. Також М. Рудницький підкреслює: “Мені подобалась звичка в ординаторській кімнаті Куровця до всіх говорити “ти”. Хворий перед лікарем завжди дитина...”³⁰. В цій розповіді ми бачимо підтвердження того факту, що Куровець та Стефаник мали стосунки не лише як лікар з пацієнтом, а і як близькі друзі. Цей факт підтверджує веселе закінчення історії: “А що ж про вашу хворобу сказав лікар? Стефаник зайшовся розкотистим сміхом: “Я зовсім забув сказати йому, що прийшов як пацієнт, а він і не догадався. Вірте або ні, а я вже давно не почував себе так добре, як нині...””. Лікар пробурмотів, наче ображений: “Медицина знає випадки, коли жінка видужує від одного дотику лікаря... Вип’ємо за нашого дорогого хворого і за те, щоб він ось так якнайчастіше міг приїжджати до лікаря!”³¹.

Непростою була доля д-ра І. Куровця. І втрата двох синів, і Перша світова війна, і політичне становище в державі та інші чинники наклали свій відбиток на формування його особистості. Українська ідея була справою усього його життя – пліч-о-пліч у житті йшла з ним його дружина Цецилія, яка серйозно слабувала після смерті синів. До речі, саме через хворобу дружини І. Куровець мусив залишитися у Львові після відступу зі столиці ЗУНР українського війська 22 листопада 1818 р., коли йшла евакуація урядових структур до Тернополя, та потрапив до рук поляків, які запроторили його до концтабору біля Тарнобжега. Був звільнений (обмінаний) під час обміну полоненими в січні 1919 р., від середини лютого 1919 р. продовжував виконувати свої обов’язки у resortі здоров’я ЗУНР³² уже під час перебування уряду в Станиславові.

Але в 1924 р. дружина померла, й І. Куровцеві довелось доживати віку самотнім. Як писав Б. Надрага: “Може у постійній праці шукав порятунку від горя самотності. У часі воєнного лихоліття втратив все майно, але ніколи не переймався матеріальним добробутом”³³.

І. Куровець був лікарем широкого профілю. Згідно з сучасною термінологією – лікарем загальної практики. Окрім традиційних напрямів медицини, освоював малодосліджені на той час фтизіатрію (туберкульоз) та променеву діагностику (рентген).

* * *

Треба особливо підкреслити, що формування І. Куровця як українського патріота, громадського діяча відбулося під час навчання у Львівській академічній гімназії з її українським духом та активної участі у студентському товаристві “Січ” у Відні під час навчання в Медичній Академії.

Віденська “Січ”, одна з найстаріших українських студентських організацій, була заснована 9 січня 1868 р. Засновниками й першими головами віденської “Січі”

²⁹ Там само. – С. 37.

³⁰ Там само. – С. 38.

³¹ Там само. – С. 39.

³² Надрага Б. Невтомний трудівник задля народної справи... – 2013. – 25 січня.

³³ Там само.

були А. Вахнянин і Ю. Целевич; у наступні роки товариство очолювали Д. Гладилевич, Л. Шехович, М. Подолінський, І. Пулюй, І. Горбачевський, Я. Окуневський, М. Кордуба, В. Старосольський, Р. Перфецький, З. Кузеля, М. Чайківський, О. Бачинський, Р. Залозецький, Д. Равич, Б. Лончина та ін. Серед них і І. Куровець, який був її учасником до 1905 р.³⁴. Від часу створення він став сінадцятим головою “Січі” і виконував ці обов’язки від 3-го листопада 1883 р. до 1-го жовтня 1885 р.³⁵, а пізніше номінований почесним членом цього товариства. Ось як оцінював діяльність товариства І. Куровець у спогадах, опублікованих у Ювілейному Збірнику (Львів, 1932): “Час, пережитий тут між ідейними друзями, був чи не найкращим у моєму житті. Поруч фахової роботи навчився я цінити науку, придбав загальні знання, полюбив свій нарід і радів нагодою вірно служити йому. Якщо в моєму пізнішому житті лікаря і суспільного діяча осягнув я успіхи, то це була заслуга товариства “Січ” і січовиків, зокрема нашого духового батька, Остапа Терлецького”³⁶.

Маємо право сказати, що в наддунайській столиці згуртоване в “Січі” українське студентство творило для свого народу еліту, яка заступила провідні ролі в боротьбі за українську державність. Дуже шкода, що велика частина архіву віденської “Січі” в 1944 р. потрапила до рук сумнозвісного “Смершу”, була вивезена до Москви і тепер є практично недоступною для українських дослідників. Там зберігаються унікальні документи, серед яких, на мою думку, і невідомий рукопис повісті Івана Франка “Червона малина”³⁷. Путінська Росія не розсекречує своїх архівів, а після російської агресії на Україну їхні архіви для українських дослідників просто недоступні.

* * *

Лікарська практика д-ра Куровця, як ми вже відзначили вище, проходила в Калуші, де він мешкав майже 30 років. У статті в газеті “Діло” 1917 р., саме перед від’їздом до Львова, він писав: “Новоутворене міністерство Зайдлера дістало поручене утворити нове самостійне міністерство народного здоров’я. Велика світова війна дістала тільки недостач і хиб в суспільнім устрою, особливо щодо справ санітарних і гігієнічних, що міродатні чинники нашої держави признали конечну потребу вже тепер підчас війни поробити кроки, щоби спинити ті нещастя і руїну, спричинену війною народним масам що до їх здоров’я”³⁸.

³⁴ Соціально-політичний портрет українського проводу Галичини та Буковини в революції 1918–1919 років [Електронний ресурс] / О. Павлишин. – Режим доступу: <http://www.franko.lviv.ua/>

³⁵ *Кухар Р.* Віденська “Січ”. Історія Українського Академічного Т-ва “Січ” у Відні (1868–1947). В пам’ять 125-річчя від оснування “Січі”. – Київ: УКСП “Кобза”, 1994. – С. 123. Спогади І. Куровця “З мого січового минулого” про діяльність в “Січі” опубліковані в Ювілейнім Збірнику з нагоди 60-річчя “Січі”, який має назву Над синім Дунаєм: Ювілейний Збірник Українського академічного товариства “Січ” / [ред.: О. Грицай і Т. Марітчак]. – Відень, 1932. – 191 с.

³⁶ Цит. за: *Кухар Р.* Віденська “Січ”... – С. 38.

³⁷ Про це див.: *Якимович Б.* Родина Окуневських – per aspera vitae / Б. Якимович // Якимович Б. Україна та українці: події далекі і близькі. Вибрані праці. – Львів, 2014. – С. 227–228.

³⁸ *Куровець І.* Санітарні відносини в Східній Галичині (в часі I світової) / І. Куровець // Діло (Львів). – 1917. – 19–20 вересня.

Згодом про цю статтю в газеті “Діло” писали в рубриці про санітарні відносини у східній Галичині: “Дуже важку справу порушив недавно д-р І. Куровець в “Ділі”, справді аж страх збирає, які застрашуючі шкоди в народі наносять тепер різні хвороби, особливо в східній Галичині, в підгірських повітах, де підчас послідної ворожої інвазії концентрувались величезні маси російського війська, ріжного походження, бо в горах була лінія боєва”³⁹. Тобто вже тоді по всій території Галичини були поширені різні хвороби та епідемії, що згодом постало великою проблемою для міністра здоров’я ЗУНР – д-ра І. Куровця, яка потребувала негайного вирішення.

У 1918 р. д-р І. Куровець переїхав до Львова і став свідком історичних подій – Листопадового Чину; проголошення ЗУНР, тоді ж почав виконувати обов’язки секретаря Народного Дому. В жовтні 1918 р. став членом Української Національної Ради⁴⁰.

Дня 9 листопада Українська Національна Рада сформувала найвищий виконавчий і розпорядчий органи – Державний Секретаріат на чолі з Костем Левицьким⁴¹. Наступного дня, 10 листопада, він склав урочисту присягу на вірність українському народові і державі. У складі Державного Секретаріату було 14 Секретаріатів, які очолювали державні секретарі, серед них секретар суспільного здоров’я І. Куровець⁴². Зазначимо, що д-р І. Куровець був першим міністром охорони здоров’я нашої незалежної держави. Його обов’язки й умови роботи були нелегкі – важкий санітарний стан краю, коли полонені й населення хворіли на грип (іспанка), висипний і черевний тифи. Справжнім лихом, як справедливо відзначила пізніше газета “Вперед”, стали епідемії захворювання. Якщо в роки світової війни від тифу загинуло 50 тисяч цивільного населення, то в 1919 р. – майже 100 тисяч. Всього епідемія охопила в 1919 р. 400 тисяч осіб⁴³. Щоб зупинити епідемії, потрібно було встановити на кордонах і на шляхах карантинні станції та залучити до роботи чимало лікарів і допоміжного персоналу, відкрити додаткові ізолятори та забезпечити їх усім необхідним. А ще, чи не найголовніше – забезпечити УГА медикаментами. Уряд ЗУНР усвідомлював загрозу поширення інфекційних хвороб і реально оцінював свої можливості у вирішенні тих проблем. До того ж бракувало відповідних приміщень, власне – усього, а очікувати від когось чи чекати на допомогу Європи було годі. Через нестачу насамперед медзасобів від лютого до травня 1919 р. захворіло 34 лікарів, із них померло – 14⁴⁴.

Уряд ЗУНР усвідомлював велику загрозу спалахів захворювань і їхніх наслідків, а також свої обмежені можливості у вирішенні цих проблем. Тому Секретаріат здоров’я надіслав багато інформації про важку ситуацію в краї до Інтернаціонального комітету з поборення епідемій у Берні (Швайцарія) та його філій у Відні та Будапешті, прохаючи допомоги. На початку березня 1919 р. до Галичини прибула санітарна комісія Міжнародного Червоного Хреста, яка високо оцінила зусилля в боротьбі з тифом та іншими інфекційними хворобами. Голова комісії д-р Едвард

³⁹ Новинки // Діло. – 1917. – 13 жовтня.

⁴⁰ Надрага Б. Невтомний трудівник задля народної справи... – 2013. – 25 січня.

⁴¹ Гай-Нижник П. П. Формування органів державної влади та управління ЗУНР (1918–1920 рр.) / П. П. Гай-Нижник: зб. наук. праць. – Київ, 2009. – Т. 23. – С. 328.

⁴² Там само.

⁴³ Вперед. – 1918. – 30 жовтня; 1919. – 4 квітня; 25 травня.

⁴⁴ Гоцько-Ней Л.-І. Українське лікарське товариство... – С. 44.

Фрік (Edouard Frik) сам захворів на тиф. Проте будь-якої реальної допомоги не було одержано через початок блокади Галичини від квітня 1919 р.⁴⁵

Д-р І. Куровець в ситуації, що склалась, виявив себе як хороший організатор, залучивши до співпраці директорів шпиталів, поляків за національністю, які все одно мушили йому підпорядкуватись⁴⁶.

Нелегкі обов'язки Державного секретаря охорони здоров'я І. Куровець виконував спершу у Львові, де залишився після відступу УГА – про це написано вище. Державний Секретаріят, який після евакуації у лютому 1919 р. переїхав до м. Станиславова (сучасний Івано-Франківськ), утворив Державну Раду Здоров'я, до складу якої увійшов І. Куровець тепер уже на посаді державного секретаря санітарного відділу Секретаріату внутрішніх справ та полковник д-р Андрій Бурачинський – старший брат д-ра Тита-Євгена Бурачинського⁴⁷. Про свою діяльність на цій відповідальній посаді в 1921 р. І. Куровець опублікував спогади в “Лікарському Вістнику”. Після проголошення Диктатури в червні 1919 р. Державні Секретаріати припинили свою діяльність.

Андрій Чайковський після спілкування з міністрами ЗУНР (приїхав до тодішньої столиці ЗУНР Станиславова в ранзі повітового комісара Самбірського повіту для вирішення нагальних питань прифронтової зони) у своїх спогадах писав: “Потій мудрій раді⁴⁸ я бачив, що нема з ким говорити і зараз вийшов. За виїмкою секретаріату здоров'я (д-р Куровець) і залізниць (інженер Мирон), всі інші зробили на мені від'ємне враження. Ті два трактували ділово свої ресорти і лиш з тими можна було чогось домовитися, бо розуміли свою річ як фахівці”⁴⁹. Також про це згадував організатор “Сокола” Іван Боберський і говорив про те, що в уряді тих часів добре працювали тільки два міністерства – медицини і залізничного транспорту⁵⁰.

У 1920 р. Куровець, разом із д-рами І. Бережницьким, С. Дрималиком і М. Панчишиним, став одним із творців і редакторів “Лікарського Вісника”. У цьому журналі д-р Куровець опублікував низку статей на основі власних спостережень із практики, зокрема:

“Йод і радій в калуських потасових солях”;

“Приостре інфекційне запаління ендокарду як пощезь”;

“Про просівку (sudor anglicus) в Східній Галичині;

“Санітарна організація і санітарні відносини за час української влади в ЗУНР”.

Поза тим надрукував також велику кількість популярних медичних статей в різних часописах і журналах та видав дві популярні книжечки на медичні теми для сільського населення. Одна з них була під назвою: “Жите і здоровле людий, біологічно-гігенічна розвідка”, видана накладом автора, надрукована у друкарні Наукового товариства імени Шевченка у Львові в 1919 р. Як уже згадувалось вище,

⁴⁵ *Надрага* Б. Невтомний трудівник задля народної справи... – 2013. – 25 січня.

⁴⁶ *Гоцко-Ней Л.-І.* Українське лікарське товариство... – С. 44.

⁴⁷ Там само.

⁴⁸ Д-р права А. Чайковський перевів до того бесіди з президентом уряду та кількома держсекретарями.

⁴⁹ *Чайковський А.* Спогади. Листи. Дослідження: у 3 т. / [упоряд. Б. З. Якимовича за участю З. Т. Грень, О. В. Седяра; редкол.: Б. З. Якимович (голова) та ін.]. – Львів, 2002. – Т. 1. – С. 228.

⁵⁰ *Надрага* Б. Невтомний трудівник задля народної справи... – 2013. – 25 січня.

обидва його сини померли. Ця книга починалась словами: “Памяти моїх дорогих синів Андрія і Петра”⁵¹.

Автор зробив спробу створити науково-популярне видання про життя та здоров’я будь-якої середньостатистичної людини, цитує: “Чоловік, що знає устрій людського тіла і єго головні основні житеві чинности, та доконечні услівя життя і се що на розвій житя і здоровля корисно пособляє, а що шкодити може, – може, сли має ку тому дані услівя, зберечи на довго своє жите та здоровле, бо може усунути се, що єму шкодити може. Кождий свідомий розумний чоловік повинен знати основні условини житя і здоровля, бо здоровле се великий масток поодинокого чоловіка, родин і народу. Здорові, тугі народи тілом і душею доконують великих діл”⁵². Тобто І. Куровець вважав, що основою т. зв. “великого” народу є здорові та обізнані люди.

У другій частині автор описує “народну поживу”. Українці харчувались переважно продуктами власного виробництва, такими як пшениця, ячмінь, овес, картопля, боби, горох, буряк, редиска, морква, капуста, цибуля, часник, мак, огірки, льон, коноплі та ін. Вони споживали м’ясо корів, овець, кіз, свиней, кролів, рідше – дичини, курей, качок, гусей, також кормилися овочами, а рідше – кукурудзою та ін.

Автор зазначає, що їжа є пісною, без приправ та покликається на “Матеріяли до української етнології, видане етнографічної комісії Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові, видане у Львові 1918”.

Щодо інших лікарських праць, то значну їхню частину д-р Куровець публікував у “Лікарському Вістнику”. В 1920 р. він став одним із редакторів цього журналу разом із д-ром Іваном Бережницьким, д-ром Сильвестром Дрималиком і д-ром Мар’яном Панчишином. У цьому журналі д-р Куровець опублікував низку статей на основі своїх власних спостережень і практики. Чимало друкувався в періодиці. Випустив дві популярні книжечки на медичні теми для сільського населення – вище описана “Житє і здоровле людий” та “Перша поміч в наглих випадках”, також залишив сподади про Івана Франка (про це детально подано вище) та численних колеґ⁵³.

Активна участь д-ра І. Куровця в наукових дослідженнях дає змогу і теперішнім фахівцям почерпнути корисну інформацію для поповнення власних знань, а його наукові дослідження не втратили актуальности. Це передовсім праці “Йод і радій в калуських поташових солях”, “Гостре запалення ендокарду як пошесть”, “Санітарна організація та санітарні відносини за час української влади в ЗУНР” та ін., які були надруковані в “Лікарському Віснику”, “Літописі “Червоної Калини”” та календарі “Просвіти”⁵⁴.

Отже, д-р І. Куровець був досвідченим лікарем свого часу. Сучасники І. Куровця також підкреслювали його надзвичайну вимогливість до себе та інших. Д-р Л. Максимонько, офтальмолог Народної Лічниці, так писав згодом про І. Куровця: “Був він людиною невсипучої енергії та бездоганного характеру. В роках 1920–1930-х він був наче совість народу: всі його шанували, а деякі боялися з уваги на прямолінійну поставу до громадських і політичних справ. Через його руки переливалися значні суми грошей, що напливали з-за кордону на відбудову

⁵¹ *Куровець І.* Житє і здоровле людий. – С. 5.

⁵² Там само. – С. 7.

⁵³ *Надрага Б.* Невтомний трудівник задля народної справи... – 2013. – 25 січня.

⁵⁴ *Зозуляк В.* Міністр охорони здоров’я ЗУНР / В. Зозуляк // Прикарпатський вісник НТШ. Пульс. – 2008. – № 4. – С. 141.

краю і піднесення його з руїни. І це був найкращий доказ, яким великим довір'ям втішався він серед громадянства”⁵⁵.

Івана Куровця можна назвати втіленням феномену українства, що полягає у внутрішньому відчутті необхідності завжди і всюди працювати для України, захищати її інтереси, боротись за краще майбутнє свого народу.

* * *

У 1908 і 1912 рр. д-ра Куровця обирали послом до Галицького краєвого союму від Калущини, а в 1910 р. він став одним із засновників Руського Лікарського Товариства та співпрацював із Науковим Товариством ім. Шевченка. Як відомо, не менш активно він цікавився і лікарськими проблемами краю, в якому жив, чи це був Калуш, чи Львів, д-р І. Куровець намагався з користю для громадськості використовувати свої знання та вміння.

У 1909–1910 рр. австрійська прокуратура звинувачувала депутата Куровця в організації антиурядових виступів на Калущині. Під час Першої світової війни він залишився на окупованій території. Російські окупанти не наважились заарештувати й вислати до Сибіру цього авторитетного лікаря й самі охоче користувались послугами д-ра Куровця, який, за свідченням сучасника, “лічив многих офіцерів, салдатів і новаків, переважно за простибіг і даром вів тут шпиталь”. Утім при їхньому відступі в 1917 р. д-р Куровця було цілковито пограбовано, а сам він дивом уник висилки до Сибіру⁵⁶.

Як зазначалося вище, І. Куровець був активним учасником Трудової партії – найсильнішої галицької партії в Українській Національній Раді і Генеральному Секретаріаті ЗУНР; до неї належав Президент держави Євген Петрушевич і члени його уряду.

На зламі XIX–XX ст. виникли політичні партії з чітко окресленими національно-державницькими програмами. Ця трансформація пройшла два етапи: на першому домінували процеси зламу старої системи, на другому – пошуки оптимальних шляхів об'єднання в нові союзи (партії)⁵⁷.

Як політичний діяч очолював спочатку Трудову партію, а згодом вступив до Українського народно-демократичного об'єднання та став членом його Центрального комітету. Не оминув він і діяльності Українського Таємного Університету у Львові в 1921–1925 рр., в якому безоплатно працював як викладач і декан медичного факультету⁵⁸.

І. Куровець мав ще заслуги й перед іншими установами. Зокрема, він виконував обов'язки секретаря “Народного Дому” в 1918–1919 рр., коли це товариство було в українських руках, працював у видавничій комісії Товариства “Просвіта”, його обирали головою надзірних рад видавничої спілки “Діло”, “Центробанку” та банку “Карпатія”. У 1928 р. І. Куровець був обраний депутатом польського союму від Калущини, хоча незабаром здав мандат за станом здоров'я. Сучасник згадував, що під час передвиборчої кампанії на зустрічах із виборцями через зворушення

⁵⁵ Діло. – 1931. – 15 травня.

⁵⁶ Надрага Б. Невтомний трудівник задля народної справи... – 2013. – 25 січня.

⁵⁷ Аркуша О. Галицький сейм: виборчі кампанії 1889 і 1895 рр. / О. Аркуша. – Львів, 1996. – С. 155.

⁵⁸ Надрага Б. Невтомний трудівник задля народної справи... – 2013. – 25 січня.

Куровець майже не міг говорити. “Однак народ так був захоплений самим видом свого колишнього провідника і морального диктатора, що раз-у-раз оплескував його і потім із запалом віддав на цю (виборчу) листу свої голоси”⁵⁹.

* * *

Після закінчення війни Іван Куровець усі свої сили віддавав “Народній Лічниці” у Львові – українській медичній установі для потреб українського населення краю, що функціонувала на засадах добровільності. Після поразки ЗУНР І. Куровець, переїхавши до Львова, разом з лікарем С. Дрималиком бере активну участь у відбудові та організації “Українського Народного Шпиталу”⁶⁰. Відновив працю розграбованої росіянами – при їхньому відступі зі Львова – амбулаторії, де працював там з чотирма лікарями. Як досвідчений лікар, він керував не лише у внутрішньому відділі, а й приймав хворих з отоларингічними та очними хворобами. Крім того, він виконував обов’язки касира, а від 1923 р. – і голови Товариства “Народна Лічниця”. Після польських ревізій наприкінці 1918 р. тут залишились голі стіни. Лише І. Куровцеві товариство завдячувало ліквідацією усіх боргів, проведенням ремонтів і початком усенародної акції за побудову у Львові повноцінного 24-годинного українського шпиталу⁶¹.

У 1920-х рр. амбулаторія Лічниця була маленьким партерним будинком із семи кімнат. Втім, як писала газета: “Здається немає у Львові бідної родини, немає одного села в Галичині, які не знали би цього дімка”⁶².

Після смерті д-ра Сильвестра Дрималика в 1923 р. І. Куровець став директором “Народної Лічниця”. Від того часу побудова шпиталу “Народної Лічниця” стала головною метою його життя. У 1926 р. з жертвовною підтримкою митрополита Андрея Шептицького товариство отримало у власність велику земельну ділянку для побудови лікарні. У липні 1930 р. магістрат після тривалих зволікань урешті дав дозвіл на будівництво. Водночас д-р Куровець докладав величезних зусиль, щоб залучити до діяльності “Народної Лічниця” висококваліфікований персонал і придбати сучасні засоби (кварцові лампи, рентгенівський апарат тощо). Від співробітників вимагав точності, солідності та почуття обов’язку. За час директорства д-ра Куровця в амбулаторії почали безоплатно працювати відомі лікарі, співробітники львівських та краківських клінік М. Панчишин, М. Дзерович, О. Подолинський, О. Пелех, Т. Туна-Надрагова, Є. Дурделло, О. Філяс, Я. Рудницька-Криштальська, Т. Бурачинський та інші (до 14 осіб у 1930 р.). Значно зросла кількість хворих, які зверталися по допомогу до амбулаторії “Народної Лічниця” (25 278 осіб лише в 1930 р.), а кількість операцій того ж року сягнула 432⁶³.

У тих важких умовах д-р І. Куровець розгорнув бурхливу діяльність. Він організовує всі наявні медичні національні кадри в чітку структуру, створює просвітні

⁵⁹ Після смерті Д-ра Івана Куровця. – Діло. – 1931. – 17 травня.

⁶⁰ Зозуляк В. Міністр охорони здоров’я ЗУНР. – С. 140.

⁶¹ Надрага Б. Невтомний трудівник задля народної справи... – 2013. – 25 січня. Про значення цього підпільного навчального закладу див., наприклад: Якимович Б. Український таємний університет у Львові та Український вільний університет / Б. Якимович // Якимович Б. Україна та українці: події далекі і близькі... – С. 45–49.

⁶² Новий час. – 1930. – 28 квітня.

⁶³ Надрага Б. Невтомний трудівник задля народної справи... – 2013. – 25 січня.

товариства та організації по всьому краю. Завдяки цьому за короткий час вдалося зліквідувати епідемії, покращити медичне обслуговування населення⁶⁴.

Саме тоді “Український Народний Шпиталь” був великим центром спеціалізованої медичної допомоги населенню краю. У його клініках під керівництвом д-ра І. Куровця здобули фах та стали визначними фахівцями, яких ми вже згадували вище, відомі гінекологи Подолинський та Пелех, хірурги М. Панчишин, Т. Бурачинський, рентгенолог Рудницька-Криштальська, дерматолог Е. Дурделло, лікарі Н. Дзерович, Чайківська-Ляхова, В. Кашубинський, М. Максимонько, Д. Філяс та ін⁶⁵.

Дня 14 вересня 1930 р. під будову шпиталю “Народної Лічниці” відбувалось посвячення наріжного каменя, яке провели митрополит Андрей Шептицький та єпископ Іван Бучко.

Усі свої сили віддав д-р І. Куровець тій установі. Уже хворий, він приходив в амбулаторію і цілком виснажений повертався додому. 9 травня 1931 р., знесилений, прийшов у лічницю на збори і виголосив звітну доповідь. Через чотири дні помер⁶⁶.

У посмертній згадці про І. Куровця автор писав, що він помер в своєму помешканні на вулиці Вірменській 3, 2 поверх, на 69-му році життя⁶⁷.

Про надзвичайну повагу і авторитет Куровця свідчить те, що Лікарське Товариство одразу ж по смерті замовило його портрет відомому митцеві Олексі Новаківському. Ось як про це писав сучасник: “Новаківський був загальновідомий з такого свого прив’язання до кожного намальованого ним образу, що не хотів з ним розлучатися... Портрет (Куровця) був давно заплачений і давно готовий, але мистець завжди ще мусів щось у ньому “поправити”⁶⁸. На цей портрет, як пише сучасник, чекали майже всім Лікарським Товариством: “Скарбником “Народної Лічниці” був д-р Леонтій Максимонько, першорядний окуліст... Він... був надзвичайно докладний і скрупулянтний у грошових справах і його дратувало те, що його лікарі-колеги раз-у-раз запитували, де замовлений ним у Новаківського портрет Курівця. Врешті Максимонькові увірвався терпець, він взяв з-під тодішнього готелю “Жорж” двох дебелих посильних, т. зв. “червоні шапки”, поїхав з ними візником під будинок Олексі Новаківського, недалеко від церкви святого Юра, постукав, а коли Новаківський відчинив двері – просто вдерся туди з отими двома посильними, показав їм на портрет Курівця і наказав: “Забирайте!” Новаківський цілком оторопів і поки прочунав – не було вже Максимонька і портрету”⁶⁹. Цей портрет зберігся дотепер.

Отже, І. Куровець до останніх днів свого життя віддавав усі сили “Народній Лічниці” у Львові та намагався покращити громадське життя населення всіма можливими методами. Наведені вище факти його біографії також підтверджують непідробну повагу до І. Куровця.

⁶⁴ Зозуляк В. Міністр охорони здоров’я ЗУНР. – С. 140.

⁶⁵ Там само. – С. 141.

⁶⁶ Надрага Б. Невтомний трудівник задля народної справи... – 2013. – 25 січня.

⁶⁷ І. Куровець – посмертна згадка. – Нова Зоря. – 1931. – Ч. 35. – С. 7.

⁶⁸ Кедрин І. Життя – події – люди. Спомини і коментарі / І. Кедрин. – Нью-Йорк, 1976. – С. 110.

⁶⁹ Там само.

* * *

Засновники Українського Лікарського Товариства (УЛТ) прийняли три основні напрями своєї діяльності: наукову, станово-організаційну та громадянську.

Перші збори засновників відбулись 1 жовтня 1910 р. у Львові. “Імена Е. Озаркевича, І. Курівця, Р. Яросевича, В. Яновича ... записані золотими буквами в історії різних ділянок нашого культурного і політичного життя”⁷⁰. З цих слів ми можемо зробити висновок, що І. Куровець був не лише хорошим спеціалістом, а й визначним громадсько-політичним діячем. 1927 р. УЛТ, відзначаючи 40-річчя діяльності д-ра Куровця, обрало його почесним членом УЛТ, і встановило щорічну премію ім. І. Куровця у розмірі 200 золотих за наукову працю⁷¹.

Розвиток організації українських лікарів йшов шляхом санітарно-просвітницької (Українське Гігієнічне Товариство, “Відродження” з відповідними друкованими органами – “Здоровля”, “Народне Здоровля”, “Лікарський Вістник”), а не наукової медицини⁷².

Досить незначна кількість українців мала в той час доступ до університетської катедри. Перша світова війна, що пройшла українськими землями, зруйнувала початкові надбання УЛТ, тому після закінчення воєнних дій відразу постало питання відновити наукові, просвітницькі і лікарські інституції.

Унаслідок воєнних дій на території України до 1919 р. під польською окупацією опинилися Галичина, Холмщина, Підляшшя, Лемківщина. Поляки заперечували інтегральність української національної спільноти і, розчленовуючи окремі частини західноукраїнських земель, проводили політику денационалізації на Волині, Поліссі, Підляшші, не допускали туди національно орієнтовану пресу з Галичини. Для цього створили т. зв. “Сокальський кордон”, що перешкоджав єднанню українців. Проти цього активно виступала Сокальська філія УЛТ, що стала “мостом” між Галичиною і Волиною, через який постачалася українська література (серед іншої й медична)⁷³.

УЛТ у Львові і Лікарська комісія НТШ (ЛК НТШ), як і інші українські громадські організації, зазнали чималих втрат у роки Першої світової війни (1914–1918). У таких умовах частина галицької інтелігенції звернула свої погляди на схід України, де розвивалась УСРР.

Отож, наприкінці 1919 р. С. Дрималик закликав львівських товаришів на сходах 17 листопада 1919 р. до домівки Народної Лічниці. Прийшло шість лікарів: Дрималик, Бережницький, Куровець, Полохайко, Панчишин, і Барвінський⁷⁴. 25 грудня 1919 р. у Львові відновлено діяльність УЛТ, перервану Першою світовою війною. На першому зібранні в “Народній Лічниці” було тільки названих вище шість лікарів. Д-р С. Дрималик повідомив про відновлення Товариства, про скликання Загальних зборів, а також про потребу відшукати колишніх членів і згуртувати нових

⁷⁰ 25-ліття Українського лікарського товариства і медичної громади / [О. Козакевич, І. Горбачевський, Т.-Е. Бурачинський та ін.]. – Львів: Галицька видавнича спілка, 2009. – С. 29.

⁷¹ *Гоцко-Ней Л.-І.* Українське лікарське товариство... – С. 46.

⁷² *Білинський Б.* Українські лікарі – борці за здоров’я нації в умовах без держав’я: (міжвоєнний період в історії УЛТ) / Б. Білинський, А. Кравець. – Львів: Галицька Видавнича Спілка, 2010. – С. 9.

⁷³ *Білинський Б.* Українські лікарі – борці за здоров’я нації... – С. 11

⁷⁴ 25-ліття Українського лікарського товариства і медичної громади. – С. 30.

молодих лікарів. Головою УЛТ у 1920 р. став д-р І. Куровець. Із його ж ініціативи зустрічі відбувалися щотижнево, бесіди велися на професійні, особисті теми.

Відтоді щотижневі сходи УЛТ відбувались регулярно. Інколи бували такі випадки, особливо в 1922–1923 рр., коли не було справ, які потребували термінового обговорення, але львівські товариші вже настільки звикли до таких сходин, що просто приходили поспілкуватись щотижня, така бесіда могла тривати по кілька годин.

Головними промовцями на таких сходах були Дрималик та Куровець. Вони завжди вміли щось інтересного розповісти, чи то якийсь небуденний випадок з практики, чи спомин з недавнього минулого⁷⁵.

Перший випуск “Вісника” з’явився вже у січні 1920 р. і видавництво тривало ще рік, пізніше перервалось аж до 1925 р.

Зустрічі УЛТ відбувались спочатку в “Народній Лічниці”, але з огляду на те, що приміщення було далеко від центру міста, засідання було перенесено до будинку самаритянської секції Українського Горожанського Комітету при вул. Бляхарській, 11, а згодом, 1922 р., Товариство збиралося при вул. Руській, 3 в будинку Ставропільського інституту, де була книгарня⁷⁶. Вирішили видавати науково-становий орган – “Лікарський Вістник”, щомісячно.

Перший з’їзд українських лікарів у 1924 р. доручив виділові УЛТ відновити видавництво редакційному комітетові у складі М. Вахнянина, І. Куровця, Е. Лукасевича і М. Панчишина, однак видавати його почали лише від 1925 р.

Д-р Куровець очолював УЛТ двічі: в 1920 та 1922 рр. Після закінчення війни він повернувся до Львова і працював у “Народній Лічниці”, був ординатором у внутрішньому відділі, приймав хворих із ЛОР-патологією та очними хворобами.

У “Лікарському Вістнику” д-р І. Куровець опублікував низку статей, в основу яких лягли власні спостереження з лікарської практики і зауваження щодо охорони здоров’я.

У 1922 р. д-ра І. Куровця повторно обирають головою УЛТ. Засідання УЛТ відбувалися в Бактеріологічно-хімічному інституті, який організував д-р Максим Музика. У цьому приміщенні спочатку була редакція й адміністрація “Лікарського Вісника”⁷⁷.

Отже, І. Куровець був активним учасником Українського Лікарського Товариства, тому він двічі очолював його. Тоді ж він запровадив щотижневі сходи лікарів-українців “спочатку з діловими гутірками, а далі відчитами і рефератами, яких згодом було все більше”⁷⁸. З його ініціативи УЛТ мало своїх представників в управах майже всіх українських наукових, культурних і гуманітарних товариств.

* * *

Життєвий шлях Івана Куровця тісно пов’язаний з головним українським щоденником – газетою “Діло.”

Як писав сам І. Куровець: “Батьківщина” була предтечею “Діла”, яке, як економічно-політичний орган для інтелігенції, почало виходити три місяці пізніше,

⁷⁵ Там само. – С. 31.

⁷⁶ Гоцко-Ней Л.-І. Українське лікарське товариство... – С. 44.

⁷⁷ Там само. – С. 45.

⁷⁸ Новий час. – 1925. – 25 квітня.

а саме 13 січня 1880 р.”⁷⁹. Поява “Діла” в ці часи була надзвичайною подією. “Діло” було конкурентним політичним часописом русофільського “Слова”, яке під умілою редакцією Богдана Дідицького та з допомогою “святоюрських”⁸⁰ верхів було тоді всевладним політичним органом і захопило всю інтелігенцію. Після Дідицького очолив редакцію “Слова” Венедикт Площанський, “. . . який ані інтелігенцією, ані розумом, ані публіцистичним талантом не дорівнював Дідицькому. За його провладу “Слово” стало чисто партійним, політичним русофільським органом під впливом заграниці. Русофільська партія, маючи свій політичний орган за собою і такий визначний талант, як Івана Наумовича, суспільного діяча, першорядного популярного письменника і високу духовну сфєрхїю, тоді була всевладною політичною партією Західної України. Перші кроки побороування цієї могутньої сили зробив між іншими Іван Франко, написавши свої вдатні сатиричні політичні поеми п. з. “Дума про Наума Безумовича” і “Дума про Венедикта Плосколоба”, які висміювали обох русофільських діячів. Ці сатиричні поеми поширювали гімназисти і студенти університету у Львові і в краю”⁸¹. Урешті старі галицькі русофіли, розпочавши отримувати гроші від російського царського уряду на свою зрадницьку діяльність супроти рідного народу, перетворилися на зрадників-москвофілів – ракову хворобу частини галицького суспільства.

Дня 22 січня 1883 р. передчасно помер організатор “Діла” В. Барвінський і редакцію очолив Антін Горбачевський (1856–1944).

У своїх мемуарах І. Куровець так визначив роль нового редактора: “Після смерти В. Барвінського обняв редакцію “Діла” Антін Горбачевський, який повів видавництво в цьому самому дусі та багато причинявся до його поширення. В три роки “Діло” стало першим українським щоденником і в історії нашого народного, політичного, економічного життя без огляду на різні переслідування, нещастя. . . перешкоди й колоди від своїх і чужих сповнювало чесно службу для свого народу”⁸².

Тобто І. Куровець підтверджує той факт, що Антін Горбачевський підтримував та продовжував ідею, яку започаткував В. Барвінський.

З появою загрози приєднання українських земель до Польщі Головна рада галицьких, буковинських і угорських українців ухвалила рішення об’єднати українські землі в одну суверенну державу. УНРа фактично виконувала обов’язки виконавчої влади в Галичині. І вже 20 жовтня у двосторінковому додатку-листівці “Діла” (ч. 239) опубліковано текст “Проголошення Української Держави на українських областях Австрії та Угорщини” як постанову УНР. Серед учасників першого засідання вирішувалась державно-правова доля українських земель Австро-Угорщини, було багато колишніх та тогочасних керівників та співробітників “Діла”, серед них і І. Куровець.

Боротьба поляків за повалення ЗУНР, відступ зі Львова українського війська, польська окупація призвели до того, що 29 листопада 1918 р. військова жандармерія закрила часопис, заарештувала редакторів, демонтувала друкарські машини Видавничої Спілки “Діло”. Цим закриттям завершився лише третій період історії газети.

⁷⁹ Куровець І. До початків “Діла”. – Діло. – 1928. – 13 січня.

⁸⁰ Там само.

⁸¹ Там само.

⁸² Там само.

Дня 14 січня 1928 р. “Діло” відзначило 40-річчя перетворення часопису в першу українську щоденну газету. На честь цієї річниці було видано 32-сторінкове ювілейне число з ілюстрованим додатком про становлення національної преси. На шпальтах номера знаходимо безліч імен, які мали безпосередній стосунок до створення та становлення “Діла”: С. Дністрянський, В. Пачовський, К. Левицький, Ф. Федорців та багато інших, і серед них ім’я І. Куровця.

Іван Куровець працював головою надзірної ради видавничої спілки “Діло” у 1921–1931 рр. У своїх спогадах під назвою “До початків “Діла”” він писав: “Між гімназійними учениками у Львові під той час було багато молодих ідейних хлопців, захоплених чаром Шевченка та української літератури, новим подувом, що йшов від “Академічного кружка” ... Те, що ми, гімназисти, могли в той час робити, то робили: помагали по нашим силам у вільних годинах від шкільної науки в адміністрації “Діла”. Писали безплатно годинами адреси, ліпили марки, помагали в експедиції “Діла” та причинялись агітацією до його поширювання”⁸³.

Отже, багато років свого життя І. Куровець присвятив Видавничій Спілці “Діло” і має великі заслуги в розвитку української журналістики.

Обсяг статті не дає змоги розкрити всебічно діяльність цього видатного інтелігентна Галицької України. На особливу увагу заслуговує його виховання молоді, зокрема безоплатна і суворо переслідувана праця на посадах професора та декана Українського (Тасмного) Університету у Львові, вшанування його пам’яті на рідній Калушині. Однак ми таки зуміли тут подати стислий образ великого Українця, життя та діяльність якого заслуговує на детальні подальші просопографічні студії. Спробуємо сформулювати короткі **висновки** нашого дослідження:

– Іван Куровець зробив значний внесок не лише в історію Калушини чи Львова, врешті – Галичини, а й в історію всієї України, оскільки був активним учасником не лише у сфері медицини, а й у громадсько-державницькому житті.

– На формування особистості І. Куровця мав великий вплив Іван Франко, про що ми дізналися зі спогадів І. Куровця про І. Франка, в тому, як Каменяр відгукувався про своє спілкування з Куровцем, якого знав ще зі студентських років як одного з провідних діячів товариства “Січ” у Відні. Ще з юнацьких літ д-р Куровець захоплювався Франком та його активною громадянською позицією. В період формування особистості, будучи студентом, він уже розпочав брати участь у громадській діяльності, став активним учасником студентського товариства “Січ”, його пізніше обрали головою цієї унікальної української молодіжної організації в столиці Австро-Угорської монархії, а згодом став її почесним членом. Віденська “Січ” багато зробила для ознайомлення чужинців з Україною і примножила кількість її прихильників.

– Д-р І. Куровець мав настільки великий авторитет серед населення, що його двічі обирали послом до Галицького Крайового Союму, став головою повітової організації в Калуші Української Народно-Демократичної Партії і видавцем її двотижневика “Калуський Листок”. Як нам відомо, не менш активно він цікавився і лікарськими проблемами краю, в якому жив. І. Куровець за час посольських каденцій виявив себе як справжній український патріот.

⁸³ Куровець І. До початків “Діла”. – Діло. – 1928. – 14 січня.

– Будучи Державним Секретарем (міністром) ЗУНР, І. Куровець один з небагатьох намагався максимально віддано виконувати свої обов'язки, став першим в історії керівником охорони здоров'я відродженої Української держави в західній її частині.

– Його політична діяльність тривала все життя, адже ще від студентських літ він постійно стояв на державницьких засадах і ніколи не зраджував своїх переконань. Згодом брав активну участь в політичному житті краю, спочатку як член УНДП, потім УТП, і не залишився осторонь під час утворення та діяльності УНДО.

– І. Куровець був талановитим і досвідченим лікарем свого часу. Робив усе можливе, щоби поліпшити медичне становище рідного краю. Збір коштів та будівництво “Народної Лічниці” підтвердили його прагнення. Цій лічниці він віддавав усі сили аж до самої смерті.

– Короткий аналіз його ґрунтовних праць: “Житє і здоровлє людий” та “Перша допомога при наглих випадках”, які побачили світ окремими книжками, свідчить про те, що свій великий досвід він передавав своєму народові. Більшість лікарських праць друкував у газеті “Діло” та “Лікарському Вістнику”. Творча спадщина І. Куровця віддзеркалює його життєвий шлях, який став показником прагнення прожити своє життя на повну силу, стати лідером і в професійній сфері, і в громадській діяльності.

– Видавнича діяльність І. Куровця була значною сторінкою його біографії, починаючи від видавництва “Калуського Листка”. Без сумніву, найвідомішим виданням цього періоду залишалась газета “Діло”, редакцією якої він деякий час керував, паралельно викладаючи в Українському (Таємному) Університеті на медичному факультеті.

– І. Куровець двічі очолював Українське Лікарське Товариство. З його ініціативи УЛТ мало своїх представників в управах майже всіх українських наукових, культурних і гуманітарних товариств.

– З кожним роком постать І. Куровця все більше цікавить і науковців, і медиків. Влада Калущини, в розвиток та історію якої І. Куровець зробив вагомий внесок, створила премію імені Івана Куровця, встановила меморіальну дошку та назвала вулицю на його честь⁸⁴.

Отже, цей успішний та популярний лікар, український патріот і державник, політик і науковець, став спочатку провідником становлення українства на Калущині, згодом очолив УЛТ та дирекцію Народної Лічниці, був деканом медичного факультету УТУ, головою Української національно-демократичної партії на Калущині, відтак міністром здоров'я уряду ЗУНР, членом австрійського та польського парламентів, писав науково-популярні книги для народу та наукові статті, співпрацював з НТШ, був особистим лікарем Василя Стефаника та митрополита Андрея Шептицького й по праву увійшов до переліку яскравих діячів науки і культури, яких народила Галицька земля.

І дуже шкода, що через прикрий випадок, а далі амбіції тодішніх світових правителів, що розв'язали світову війну, обидва сини Івана й Цецилії Куровців

⁸⁴ Про це детальніше див.: *Якимович Б.* Іван Куровець – маловідома постать видатного українського лікаря і державника / Б. Якимович, М. Тишківська // *Історичні пам'ятки Галичини: матеріали краєзнавчої конференції (м. Львів, 4 березня 2016 р.)*. – Львів, 2016. – С. 285–287.

загинули, поховані в далекій Італії, а славна родина на цих непересічних особистостях перервалася.

Словом, життя і діяльність великого українського патріота, видатного фахівця, державного діяча України періоду Визвольних змагань Івана Куровця однозначно заслуговує на монографічне дослідження, яке потрібно здійснити найближчим часом – матеріали, зібрані його колегами по фаху, початкова студія (магістерська робота) випускниці історичного факультету Львівського національного університету імени Івана Франка Марії Тишківської вже є серйозною підвалиною для того, щоби така праця була зреалізована.

Bohdan Yakymovych. The figure of Ivan Kurovets' in the state and political space of the Halychyna (the end of the 19th century – the first third of the 20th century)

Based on the archival sources and published documents the present paper has attempted to recreate a generalized public and political as well as scientific and professional portrait of Ivan Kurovets', a prominent Galician doctor and statesman of the Western Ukrainian Popular Republic. The author of the article has assessed Kurovets's contribution to the development of social and political movement of the Western Ukrainians in the end of the 19th century – the first third of the 20th century and exposed his contacts with major public leaders of the Ukrainian Halychyna: Ivan Franko, Kost' Levyts'kyi, Vasyl' Stefanyk, Metropolitan Andrei Sheptyts'kyi and many other intellectual and political figures of that time.

Key words: Ivan Kurovets', Ivan Franko, "Sich" Student Society in Vienna, Western Ukrainian Popular Republic, "Den" newspaper, Ukrainian Medical Society, "Popular Clinic" Society in Lviv.